

MARCONISKANDALEN

Den nyiligen avlidne lord Samuel, känd för redbarhet, finesse, försiktighet, var för femtio år sedan en huvudperson i en av de få ekonomiska skandaler — få i jämförelse med USA och Frankrike — som fläckat brittisk politik. Samuel var vid denna tid en relativt ung man, 42 år, medlem av kabinettet Asquith och postminister. Till hans första och viktigaste uppgifter som postchef hörde att förhandla med det i England bildade Marconibolaget om utnyttjande för Englands och imperiets räkning av den trådlösa telegrafin. En preliminär överenskommelse, senare i förändrad form genomförd, kom till stånd på våren 1912. Enligt denna skulle Marconibolaget för den engelska statens räkning bygga en rad stationer på centrala punkter inom imperiet. För det engelska försvaret i ett krig ansåg många — som det visade sig med rätta — att dessa konstruktioner skulle vara av central betydelse; för Marconi och hans ekonomiska medhjälpare, främst Godfrey Isaacs, var avtalet den första stora framgången efter många års arbete för att exploatera den nya uppfinningen.

Inom kort igångsattes i skilda, mestadels obskyra, engelska tidningar och tidskrifter en kampanj mot avtalet. Man antydde inte bara att priset var för högt och att uppfinningen var överskattad, utan också att det fanns korrupta drag i transaktionen; medlemmar av regeringen skulle direkt eller indirekt förtjäna på den. Antisemitism färgade anklagelserna, särskilt i Cecil Chestertons tidskrift Eye-Witness — nära förbunden med G K Chesterton och Hilaire Belloc; de främst skyldiga antydde vara regeringens båda judiska medlemmar, Herbert Samuel och Godfrey Isaacs bror generaladvokaten Rufus Isaacs (sedan markis av Reading, vicekonung av Indien, utrikesminister och mycket annat). Småningom spreds ryktet att även Lloyd George, radikalismens store man och allmänt betraktad som Asquiths arvtagare, hade tvivelaktiga intressen i Marconikontraktet. En debatt om avtalet i underhuset den 11 oktober 1912 syntes emellertid rensa luften; Samuel och Isaacs tillbakavisade med förakt alla insinuationer och försäkrade att ingen regeringsmedlem hade aktier eller intressen i "detta bolag".

Efter många episoder och förvecklingar, som det skulle bli långrandigt att gå in på, kom sanningen i dagen. Underhuset tillsatte en särskild undersökningskommitté, och i juni 1913 togs frågan upp i en två dagars debatt. Asquiths majoritet — liberaler, irländska nationalisterna, labour — reducerades något vid den avgörande voteringen men höll i hu-

Tre anklagade i spelet kring det kontrakt mellan Marconibolaget och engelska staten som blev av stor betydelse för det engelska försvaret under första världskriget: fr. v. Herbert Samuel, Rufus Isaacs och Lloyd George.

vudsak ihop: alla beskyllningar mot ministrarna tillbakavisades. Den konservativa minoriteten, i realiteten ledd av den avsatte ledaren Balfour, som höll ett av sitt livs bästa anföranden, begärde förgäves att man, utan att anklaga några ministrar för ohederlighet, skulle beklaga deras uppträdande.

Vad hade hänt? Rufus Isaacs hade, tydligen under inflytande av sin bror, köpt en massa Marconiaktier, men väl att märka i det amerikanska, inte det engelska bolaget. En del av dessa aktier hade han överlåtit åt sin vän Lloyd George och åt en annan liberal ledare, i början av affären förste inspiskare. Under debatten den 11 oktober 1912 hade Samuel och Isaacs formellt talat sanning, men det var tydligt att de varit medvetna om det prekära i läget; de talade alltid om "detta bolag" (dvs det engelska Marconibolaget) och undvek ordet "Marconibolaget", som de flesta använde — eftersom då också det amerikanska bolaget kunde avses. Ingen bevisning fanns — och hur skulle den förebringas? — för att ministrarna påverkats av aktieköpen. Men det oroande i de undvikande uttalandena 1912 var uppenbart för alla, likaså det mildt talat olämpliga i att ministrar under förhandlingar om ett engelskt avtal köpte amerikanska aktier som måste stiga i värde genom överenskommelsen mellan engelska staten och Marconibolaget. Lloyd Georges uppträdande verkade särskilt konstigt; han hade aldrig betalt de aktier han köpte av Rufus Isaacs, och man kunde snarast betrakta denna detalj i transaktionen som en gåva från Isaacs till Lloyd George.

Affären belyser politikens villkor. Asquith och Grey, personifikationerna av hederlighet (en hederlighet stödd av stor förmögenhet),

ogillade utan tvivel sina kollegers handlingssätt. Asquiths starkt kritiska hållning framgår bl a av ett samtal som han hade med kungen om denna sak sedan han sent om sidor fått reda på vad som skett. Men de liberala ledarna försvarade totalt sina kolleger, under betoning av att varje slags mistroendeövum skulle föranleda deras avgång. Ett huvudmotiv måste ha varit att hålla partiet enigt och starkt. Under denna kritiska tid — krigsfara, hårdnande konflikt om Irlands självstyrelse — hade man knappast råd med en erkänd blamage eller med en kris

inom regeringen. Framför allt hade man inte råd att släppa Lloyd George, och denne var väl medveten om sin nyckelställning. Det är tänkbart att Asquith, som hade drag av verklig nobless, slets mellan önskan att göra sig av med rivalen Lloyd George och obehag inför denna önskan och att alltså hans "bättre" jag segrade.

Affären belyser också det "tillfälliga" i det historiska skeendet. Blott två illustrationer. Bråket om Marconiavtalet fördröjde dess avslutande, och detta dröjsmål var under de första krigsåren av ödesdigert betydelse för den engelska krigföringen; man fick dyrt betala den långsamt framkrypande sanningen om transaktionerna 1912. Om Asquith fällt Lloyd George, hade han mänskligt att döma för alltid gjort den man politiskt omöjlig som några år senare kastade ut Asquith själv ur regeringen och sedan blev Englands store krigsledare, första världskrigets Churchill.

Affären belyser också "sanningens" svårigheter. I nästan varje biografi och memoar från denna tid berörs frågan, men de flesta gör det av diskretion eller lojalitet med lätt hand. I liberala arbeten är det vanligt att fram-

ställa angreppen 1912—1913 mot den "stora" regeringens medlemmar som rena skurksträck; i konservativa memoarer får man inte gärna hårt fram mot de män som sedan blev kamrater och praktiskt taget partivänner under kriget och även efteråt. Någon gång finner man påståenden om att Marconiaffären var en skandal (G K Chesterton och hans biograf Maisie Ward; Belloc's biograf Morton); i Joyce Carys "Prisoner of Grace" skymtar man saken i bilden av lord Nimmo.

En såvitt jag kan förstå mönstergill utredning kom för något år sedan: Francis Donaldson, *The Marconi Scandal* (Rupert Hart-Davis, 30 shilling). Donaldson anser att man för närvarande är strängare än man var 1912 och anför som ett bevis att Dalton tvangs att avgå för sin indiskretion som finansminister. Men han antyder att den "lojalitet" och "tolerans" (för att använda vackra ord) som segrade för femtio år sedan är naturlig då alla politiker känner sig höra samman, och att utvecklingen är på väg till motsvarande läge i dagens England.

HERBERT TINGSTEN